

זוהבה מלכיאל (הרצליה) / תכנית להוראת ענייני החג בבית הספר

א

„הגדת לבנך“, „ואמרת אליו“, „ואמרת לבנך“¹ — ואמרת, אתה האב עליך הוטלה מצוה פידאגוגית זו. אולם זה דורות רבים שחינוך הבן עבר בהדרגה מידי האב למלמד, למורה. ועלינו המורים הוטלה המשימה הנכבדה להביא את יציאת מצרים הרחוקה אל עולמו של הילד; יציאת-מצרים וכל מערכת המצוות והמעשים הכרוכים בה והמחייבים את התנהגותו היום-יומית של התלמיד.

זיקתם של בני הגילים השונים לנושא אינה אחידה. בגיל הרך נדגיש את הסיפור — נתאר את קשי השיעבוד, משה לפני פרעה, המכות וקריעת ים סוף. המקרא והאגדה ישמשו חומר סיפורי מעניין. בדרך משחק והמחשה נביא את הדינים שברצוננו להקנות בשלב ראשון, כגון: אפיית מצות, ועריכת סדר בחדר הכיתה. לא נוותר אפוא על הוראת דינים, אולם ההדגשה תהיה על החוויה.

בכיתות בינוניות בהן מתגברת התשוקה ללמוד, לדעת ולגלות אופקים חדשים — נחזור על העובדות תוך כדי שירטוט קל של הרקע עליו נרקמו העלילות. גספר מעט על חייה התרבותיים והמדיניים של מצרים באותם הימים. גביא לפני הילדים תמונות של עתיקות-מצרים וכדומה. את דיני החג נתחיל לחפש במקורות; ניצור ברש"י וכו'. בשלב זה יקשיבו התלמידים בהתעניינות מוגברת לסיפורי הפסח בדורות השונים ובגלויות הרחוקות. נוכל לקרוא באזניהם על סדרם של אנוסים בספרד, על סדר יהודי-גרמניה שהופר על ידי עלילת-דם וכו'. חומר זה אם יינתן בצורה נאותה יגביר את האמונה בנצחיות ישראל על אף הצרות.

בכיתות הגבוהות יודקק התלמיד להסברות. גם אם לא ישאל (בשל מעצורים שונים) — ישאף להסברים: על מה לקה פרעה וה' הכביד לבו? הנסים הנפלאים שהתרחשו כיצד נסבירים? המותר להסבירם? ואולי יתעניין בטעמי מצוות... ובוזה נפתחים לפני המורה שערי הפילוסופיה הדתית ובעדם עליו לעבור בהירות רבה עם תלמידיו. גישה מתאימה של המורה לבעיות תלמידיו בשלב זה. מכשירה במידה רבה את נכונותו של התלמיד לקבל עליו בהתלהבות מחודשת „ובהכרה“ את החובות המעשיות הנובעות מן המאורע, וכן לגבש בו את הבטחון בצור ישראל וגואלו אשר גאלנו ממצרים והוא עתיד לגאלנו בקרוב גאולה שלמה. אנסה בזה להגיש הצעה לפיה יתכננו המורה והמדריך בכיתות הבינוניות של ביה"ס העממי את הימים שבין פורים לפסח.

ב

בעית „הנושא-המרכז“ או „שיטת-הנושאים“ בביה"ס, שימשה ועודנה משמשת חומר לוויכוח בין ציבור המחנכים. בארצנו מקובלת שיטת „ההוראה הכוללת“.

1. שמות יג, חו; יד; דברים ו, כא.

כלומר: ריכוז המקצועות סביב נושא מרכזי — בכיתות א—ב. מכיתה ג' ואילך מחולקת תכנית הלימודים למקצועות הוראה, כי רבים מן הפידאגוגים סבורים ש"לכל מקצוע ומקצוע זכות עצמאות לו וגם אורח מיוחד לו. קישור המקצועות מביא לידי כפייה, פיזור, והתחכמות מלאכותית. החומר העיקרי מורחב ומתרחב שלא לצורך" (דרכים בהוראה — לגבריאל 23).

אולם יש בתי ספר בהם גברה הדעה המחייבת את הנושא המרכזי בחיי הכיתה, והללו ממשיכים ללכת בדרך זו מכיתה א—ב דרך הכיתות הבינוניות ועד לכיתות הגבוהות.

במרבית בתי הספר משתמשים בשיטה זו לסירוגין. המבקר בכתי ספרנו בארץ בערב הג מן החגים ימצא כי ברוב הכיתות הבינוניות עוסקים התלמידים בנושא החג. המורה מנסה להכניס למסכת הלימודים כולה את נושא החג. שיעורי עברית, ציור, זמרה ומלאכה משמשים את המטרה. ויש המצליחים לקשר את הנושא גם למקצועות המולדת, התנ"ך והחשבון.

ג

הנושא שלנו פסח הוא עתיר חומר, ובבואנו לתכנן את השיעורים העומדים לרשותנו בשביל הנושא נאלצים אנו לוותר מראש על נושאי-משנה חשובים ומעניינים ולדחות את לימודם לשנה אחרת או למצוא להם מקום בנושא אחר. למשל, על העומר והטליל למדו התלמידים, לפי ההצעה דלהלן, רק אחר הפסח, ועל הרגלים — באחד הרגלים האחרים.

משך הנושא: ששה-עשר ימי עבודה מט"ז אדר עד ד' ניסן.
עם שובו של התלמיד מחופש פורים עלינו להכניסו לאווירה חדשה ולתת לו את תחושת החג הקרב. מט"ז באדר עד ד' בניסן יעסוק התלמיד בביה"ס ובבית בענייני דיומא. בכל יום נקדיש כשני שיעורים לנושא. שיעורים אלה ישמשו ציר עליו יסובו חיי הכיתה: קישוט הכיתה, מסיבות ערב-שבת, ביקורים וטיולים שיערכו יהיו קשורים בפסח. וככל שנתקרב לחג נוסף ונעסוק בו. בשבוע האחרון יוקדשו מרבית שיעורי ביה"ס לנושא החג.

התכנית מחולקת לשלושה שבועות; נושא אחד לשבוע. האביב — לו נקדיש רק כמחצית השבוע (ואחר הפסח נחזור עליו ועל העומר); סיפור הפסח — "והגדת" — לו מוקדש שבוע תמים; והשבוע השלישי — הפסח בימינו ובדורות הקודמים. לכל שבוע ניתן חומר לדינים, לשיחות לקריאה וחיבור, ללשון והסתכלות, לציור וזמרה, ולסוף — תכנית המסיבה.

תכנית להוראת ענייני החג בבית הספר

תכנית לשלושה שבועות

א. שמור את חודש האביב

(א) דינים

מצוות חג הפסח: תאריך החג; משך החג; פסח; מצה; מרור; קרבן פסח בימי המקדש (חוקת הפסח" להרב ברמן, פרק שני).

(ב) שיחות

1. מבוא לנושא (פרטי השיחה, ראה להלן);
2. האביב, התעוררות הטבע לחיים חדשים. בעלי החיים באביב. הדבורה, ציפורים חוזרות. ציפורי האביב: פשוש, תור, קנון. פרחי אביב: פרג, שעורה (לפי ספר מולדת לגונדלמן).

(ג) קריאה וחיבור

1. אביב — שיר לשרה גלזמן;
 2. בפרוס התפוח זהב;
 3. סבא ונכדיו מתבשמים בריחו של חודש האביב;
 4. אביב בשרון;
- נושא החיבור: אביב בחצר בית ספרנו.

(ד) לשון והסתכלות

1. הסתכלות בשדה ובחצר ביה"ס. הרגשת השינויים בטבע וציונם. הסתכלות בצמח מצמחי האביב, בציפור או בבעל חיים אחר.
למילון התלמידים — מתוך המלים:
אביב, אור, האיר, הפיץ אור, קרני אורה, יון, זוהר, בהיר, נך, צה, רוח קלה וקלילה, ריח נעים נודף, שלל צבעים, רב גוני, עליה, רונן, מקפץ, מדלג, מנתר, חג בשמים.

(ה) ציור וזמרה

ציור קולקטיבי תחת הכותרת: "ניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע". הרקע מוכן ע"י המורה. התלמידים מדביקים וגוזרים פרפרים ופרחי חרקים וציפורים וכל אחד מדביק ציורו הגזור לפלקט בהדרכת המורה.

זמרה:

1. אביב, מלים: י. פיכמן, נעימה: סמבורסקי.
2. זמר לפסח — אידלסון.

(1) מסיבות סיכום

1. פתיחה: שיר אביב;
 2. דיקלום השיר אביב (קריין ומקהלת דיבור);
 3. הכרזה כשדואים אילנות בפריחתם;
 4. קריאת חיבור על הנושא;
 5. שירה בציבור משירי האביב;
 6. ריקוד פרפרים או פרחים בלווית נגינה בחלילית;
 7. חידת פאנטומימה המורכבת מארבע תמונות הבנויות על האותיות א ב י ב.
- סיום. שירה. חלוקת סימניות.

ב. "והגדת לבנך"

(א) דינים (מתוך "חוקת הפסח")

- הכנות לפסח: שבת הגדול; שלושים יום קודם הפסח (פרק ד'); ביעור חמץ; אימתי מבערים; על הנר המאיר בשעת הבדיקה; היכן בודקים; המנהג להצניע פירורים; שריפת החמץ; מכירת חמץ (פרק ו'); חשש חמץ (פרק ז'); המצה (פרק ח'); סדר אפיית המצה (פרק ט'); הגעלת כלים (פרק י"ג).

(ב) שיחות

1. סיכום הפרקים א—ב בשמות; מלך חדש וגירותיו; שיעבוד הגוף ושיעבוד הנפש;
2. מה בין עבד לאיש חפשי; במה הואיל שבט העבדים הישראלי למצרים? פתם ורעמסס (הבנייה המצרית); החניטה המצרית. (הצגת תמונות של פיראמידות וספינקס).
3. התגלות ה' אל משה; תפקידו של משה; משה לפני ישראל; משה לפני פרעה;
4. המכות ומטרתן — להתעלל, ללעוג ולמוטט את אמונת מצרים. (לימוד הסימן למכות).
5. יציאת מצרים; פסח מצרים — פסח דורות.

(ג) קריאה וחיבור

1. קריאה בתורה;
 2. אגדות המובאות במקראה;
 3. תחפן הנוגש;
 4. ילדי האדמה;
- נושא החיבור: קוששתי עם אבא תבן, או: ביקור בבית חרושת למצות.

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג, מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים חמיאל, ירושלים תשל"ט

157

תכנית להוראת ענייני החג בבית הספר

(ד) לשון והסתכלות

הסתכלות באפיית מצות בבית חרושת למצות, במאפייה או בכיתה. יש להבליט את ההקפדה והנקיון בשעת העבודה; את החפזון בו נעשית העבודה. במילון יצויר ויירשם: עריבה, מערוך, מרדה, מעגילה, עיסה, בצק — דליל, דביק, סמיך; לשפוך, לצקת, ללוש; חיפזון, מהירות, זריזות.

(ה) ציור וזמרה

אילוסטראציות לפי סיפורי התורה: משה בתיבה, פרעה על כסאו, המכות וכד'.
השיר:
ציאת מצרים (אנגל); פסח בת קול (לחן עם חסידים); משיעבוד לגאולה (נעימה: מ. ד. לוי).

(ו) מסיבות סיכום

1. פתיחה: השיר פסח בת קול;
2. מפרשת השיעבוד (בתורה), (קריין ומקהלת דיבור);
3. המחזות האגדה משה לפני פרעה;
4. שירת "והיא שעמדה";
5. הצגת יציאת מצרים (לפי השירים "חושו נא", "בני ישראל פה כולנו");
6. פיראמידה (תרגיל ספורטיבי);
7. חידון.

ג. בכל דור ודור

(א) דינים

ערב פסח (פרק י"ד); ערך השלחן (פרק ט"ז); סדר ליל פסח (פרק ט"ז); יציאת מצרים (פרק א'); מבחן דינים.

(ב) שיחות

1. התכונה בבית לקראת הפסח: ניקוי, קניות ועוד; ההכנות העתידות: איורור, ניקוי והדחה.
2. ערב פסח: צום הבכורות, שריפת חמץ; ליל הסדר: הקערה, לסכס ולרכו את הנמוקים לכל מין.
3. מנהגים בליל הסדר והסברתם: ארבע כוסות; כוסו של אליהו; "קדש ורחץ" וכו'; לכל תלמיד תינתן אפשרות לשאול על מנהגים ולספר על מנהגי מקומו.
4. ליל סדר בתקופות שונות: בתקופת הבית ובגלות; עלילת דם; סדר בשואת אירופה; במלחמת השיחרור.

נ. מלביאל

5. הפסוק חשיבותו ומצוות המזכירות אותו. שבת, מועדים, ציצית תפילין ועוד (במרכזו נמצא החומר בחוברת "בצאת ישראל" עמ' פ"ב — הוצאת בני עקיבא).

(ג) קריאה וחיבור

1. בהגדה, לימוד "מה נשתנה", "עבדים היינו", "והיא שעמדה", "על אחת כמה וכמה", "שפוך חמתך", "אתד מי יודע".
(עבודת בית: זכר יציאת מצרים בסידור התפילה).
2. במקרא: בדיקת חמץ — צביאלי; כוסו של אליהו — הרצברג; בליל הסדר — זוטא; אליהו הנביא — ש. מלצר; בליל הסדר — עפ"י יל"ג; אליהו הנביא — י. פיכמן.
3. נושא החיבור: מטבתנו הנווד; סיווד בביתנו; עזרתי לאבא באינורו הספרים.

(ד) לשון והסתכלות

- הסתכלות בעבודות ניקוי ארונות וספסלי הכיתה לקראת הפסח.
למילון יוכנסו מתוך המלים:
- לאוורר, לאבק, לרסס, לנער, לנקות, לרחוץ, להדיח, לסבן, לשטוף, לשפשף, לגרד, לקרצף, מים זכים, מים דלוחים, עכורים, כתמי שמן, מטלית, סמרטוט, שכבת אבק, סדקים, קורי עכביש, נקבוביות, פית, נקי, נוצץ, מבריק, מבהיק, רענן, טרי.

(ה) ציור וזמרה

ציור

1. ליל הסדר — ציור לפי הזכרון;
2. כוסו של אליהו — כוס דמיונית;
3. הכנת הפינה, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל. על רקע אחד משורטוט מחנה יוצאי מצרים מזה — ותמונת אוירונים, אניות וספינות עולים — מזה.

זמרה

1. קדש ורחץ (נעימה בבלית);
2. קרב יום (נעימה חסידית);
3. ים ליבשה (נעימה עממית).

(ו) מסיבות סיכום

1. פתיחה: נגינת "בצאת ישראל";
2. שירה כללית "בצאת ישראל";

3. קריאת סיכום של שלושת השבועות האחרונים ע"י שלושה תלמידים (קריאה ושירה לסירוגין);
4. קריאת סיפור ע"י המורה;
5. שירה וברכה חג שמח;
6. קבלת מחברת החגים הביתה.

הסברים לתכנית

דינים: הדינים נלמדים מתוך החוברת „חוקת הפסח“ לרב יעקב ברמן. (הלכות הפסח לכיתות נמוכות ימצא המורה ב„פרקי דינים“ לד"ר י. ר. הלוי עציון (הולצברג)). את הדינים יש להורות יום יום אחר התפילה. את סיכומיהם לרשום על הלוח המיועד לכך ולהעתיקם למחברת הנמצאת בידי כל תלמיד. יש ובאמצעות חומר הקריאה במקראה וכן בשיחות ילמדו התלמידים דין זה או אחר, אולם בשיטתיות תילמדנה ההלכות לפי „חוקת הפסח“.

שיחות: השיחות צריכות להיות „נשמת הנושא“. לפיכך יש להתכונן לכל שיחה כהלכה למען ינחו התלמידים דבריהם בערוץ רצוי. אין המורה יכול לסמוך על אינטואיציה והמצאת פתע. יש לתכנן כל שלב משלבי השיחה. כל שיחה יש לסכם בצורה נאותה. המורה יוכל להכין ולכוון את תלמידיו מראש לשיחה ע"י מתן שיעורי בית מתאימים שיצריכו עיון וחיפוש. מחשבה והעמקת-מה. קריאת פסוקים מתאימים בתורה בתוספת שאלה מתאימה מכוונת את שיחות השבוע השני. וכן חיפושים בסידור (בכיתה ד') עוזרים לשיחה.

אביא בזה כראשי פרקים שיחה לדוגמה. שיחת הפתיחה לנושא בכלל — ולשבוע וטאביב בפרט. שמור את חודש האביב. יום לפני השיחה קיבלו התלמידים כשיעורי בית לקרוא ולהעתיק מספר פסוקים: שמות, יבב, יגד; לדיח; דברים, טזו. את השיעור פותח המורה בכתיבת מימרת הבבלי (פסחים ו):

א. „שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום“. התל-
מידים יעירו כי זה עתה חגנו את פורים וכבר מתחילים בכיתה ללמוד על חג
הפסח. יסבירו על שום מה יש להקדים ולדרוש בהלכות החג. המורה יבקש לאמור
באיזה יום לחודש חל חג הפסח. סוכות, חנוכה וכו' וכו'. על הלוח ירשמו שמות
החדשים כסדרם וליד כל חודש יצוין החג שבו וכן היום בו חל החג; לאחר שהתל-
מידים יחזרו וישננו את הרשימה שעל הלוח יבדיל המורה בכיתה ד' בגיר צבעוני
בין החגים עליהם צוינו מן התורה ובין החגים שאותם חוגגים אנו לפי מצות
רבותינו.

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג, מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים חמיאל, ירושלים תשל"ט

ז. מלכיאל

160

החג	היום	החודש
ראש השנה	א	תשרי
יום הכיפורים	י	תשרי
סוכות	טו	תשרי
—	—	חשון
חנוכה	כה	כסלו
—	—	טבת
ראש השנה לאילנות	טו	שבט
פורים	יד	אדר
פסח	יד	ניסן
יום העצמאות	ה	אייר
ל"ג בעומר	יח	אייר
שבועות	ו	סיון
—	—	תמוז
—	—	אב
—	—	אלול

ב. המורה יבקש להוציא שיעורי בית ולהסתכל בפסוקים שהועתקו, ולאמר מה שם קוראת התורה לחודש ניסן. המורה יכתוב את תשובת תלמידיו: חודש האביב; החודש הראשון. המורה יוכל לספר בהזדמנות זו כי שמות החדשים בהם אנו משתמשים הגם זרים (בבליים) ולחדשי ישראל אין בתורה כלל שמות. הגם נקראים במספר סידורי: ראשון, שני וכו'. איש ישראל יתמה וישאל

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג. מאסף לענייני חינוך והוראה, עורך: חיים חמיאל, ירושלים תשל"ט

161

תכנית להוראת ענייני החג בבית הספר

כמוכס: "ראשון"? "למי, למה", "לאיזה עניין"? ... ואז נזכור: ראשון ליציאת מצרים, שני ליציאת-מצרים וכו', נזכור את "יציאת מצרים", הולדת העם וכל הכרוך בהם. ובכן, כדי לזכור את יציאת מצרים אין בתורתנו שמות לחדשים. דרך אגב אפשר להזכיר כי בלשונות זרות יש שמות לימות השבוע ואילו אנו קוראים לימים "ראשון", "שני" וכו', ואף כאן מצווים אנו לחשוב: "ראשון" — לאיזה עניין? ינסו התלמידים לענות. אם לא ימצאו, ישיב המורה ויסביר את חשיבותה של זכירת בריאת העולם.

המורה יחזור ויסכם על הלוח שמות החודש בו הל פסח: ליד "החודש הראשון" יוסיף הסבר: ראשון ליציאת מצרים.

(1) ניסן.

(2) החודש הראשון — ראשון ליציאת מצרים.

(3) חודש האביב.

ג. יקראו הפסוקים בהם נקרא החודש "חודש האביב". המורה יוכל לעורר את התלמידים למחשבה על שום מה נקרא החודש הזה חודש האביב. ירשמו על הלוח ארבע תקופות השנה וליד כל תקופה, המאפיין והטיפוסי שבה.

סתיו — שלכת, אסיף.

חורף — אפור, גשום, רטוב.

אביב — רענן, נקי, מאיר, זורח, פורה, הטבע מתעורר לחיים חדשים.

קיץ — להטיחמה, יבש, יוקד.

נקל להבין על שום מה הוציא הקב"ה את ישראל, בניו, בחודש זה שהוא אביב. כסיכום לשיחתם הקצרה של התלמידים יביא המורה את רש"י לתהלים ס"ח ז: "מוציא אסירים בכושרות — הוציא את ישראל בחודש שהוא כשר להולכי דרכים לא תמה ולא צנה". הולדת האומה חלה עם התעוררות הטבע לחיים חדשים. (המורה יוכל לעיין בחוברת "פסח" הוצאת הרבנות של צה"ל בשנת תש"ט עמ' 33, שם מובא קטע מתוך נאומו של הרב ש. ר. הירש על נושא זה).

את דברי רש"י הנ"ל יוכלו התלמידים להעתיק למחברותיהם. המורה יחזור ויסכם: יודעים אנו על שום מה נקרא חודש ניסן חודש ראשון ומשום מה נקרא חודש האביב — רוב הילדים יודעים לשיר שיר שיזכיר לנו תמיד על שום מה נקרא החודש חודש האביב. ישירו "נצנים נראו בארץ"; דרך אגב ישאל המורה ליחיד של "נצנים".

ד. המורה יציג לפני שם החודש "ניסן", סימן שאלה ויאמר כי מצא בספר השערה על שום מה נקרא החודש בשם זה. ואם הילדים יחשבו יוכלו בעזרת רמזים למצוא גם הם את הסיבה.

המורה יכתוב על הלוח: שחוק — שחוק.

ז. מ ל כ י א ל

במלים ספורות ובדרך ההולמת את דרגת הכיתה יספר המורה על מוצאן המשותף של אותיות זסש"ץ (ילד הבא מתימן הוגה: לסחסח בעלים במקום לצחצח. וילד הבא מגרמניה אומר זברה במקום סברה — צברה). אחר שיחה קצרה זו יחזור המורה לשאלתו הראשונה. אם ילד מצא בינתיים את התשובה — מה טוב, אם לאו יוכל המורה להוסיף ולעזור ע"י הצבעתו על המלה ניצן שנכתבה דרך אגב לפני הדיון בשאלה זו (עיינן במלונו של א. בן־יהודה, ערך "ניסן"). המורה רושם על הלוח ע"י ניסן את המלה ניצן ומחבר בקו את שני השמות, ניסן וחודש האביב.

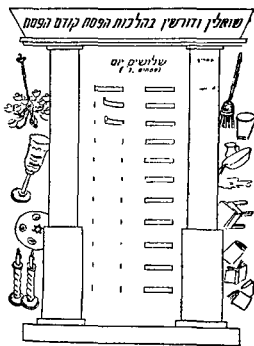
סיכום:

לפני תום השיעור תולה המורה פלקט אשר בראשו כתוב: שלשים יום וגו'. הגליון ריק. המורה יסביר: פה תירשם יום יום הלכה מן ההלכות שנלמד החל מהיום עד חופש פסח.

מה הוא הדין שלמדנו היום שאותו יכולים היינו לכתוב בפלקט?

— כי את הפסח יש לחוג באביב. ימנו תורן שהוא יהיה אחראי להעתיק מדי יום ביומו, את הדינים שנלמד.

בגליון שעליו יעתיקו את דיני החג מכינים סדקים ברוחב של 6-7 ס"מ. את הדין כותבים על רצועת נייר, ואותה משחילים אח"כ בסדקי הגליון. לוח דינים זה אפשר לקשט באילוסטרציה של מכשירי ניקוי לחג, כלים מן המאפייה, מן הסדר וכד'.

ק ר י א ה: החומר המובא ב־ הכנית לקוח מתוך "פסיעות" למ. צ. אפרתי ונ. מלומד — הספר החדש ביותר לכיתות היסוד שלנו. אולם מורים אשר מקראות אחרות בידיהם, ימצאו בוודאי חומר דומה במקראותיהם. המורה ימצא חומר עשיר ומגוון בכרכי "הצופה ל־ ילדים". רצוי שהילד ילמד שיר

אחד או שניים לקראת החג, נוסף על החומר בפרוזה. כיצד לעבד את השירים והסיפורים וכיצד להפיק מהם את התועלת האסתטית וכו' — לא אוכל להציע במסגרת מצומצמת זו, אולם אביא בזה בראשי פרקים ניתוח של שיר אביב לשרה גלוזמן, הנמצא בפסיעות ד' (הוא הופיע גם ב"הצופה לילדים").

אָבִיב

ראו ותביטו: אָבִיב הִנֵּה בָּא,
הָאָבִיב הַבְּרוּךְ,
ראו את ארְצֵי הַקָּפָה, הַנְּאֻוָה —
עַל פְּנֵיהֶּ תִּיּוֹד.

לקראתו השדות צוחקים במְדֻבָּב,
הַזֶּהב וְצֻחֹק,
עַץ הַדָּר לַקְּרֹאָתוֹ עֵטָה לְבֶן-פְּרָטִיּוֹ,
עֵטָה וְשֻׁחֹק:

לקראתו, פְּרָפְרִים צְבֻעֹנִים בְּמִשְׁוֶבָה,
יֵצְאוּ בְּמַחֹל,
זוּם-זוּם-זוּם תְּזַמְזֹם דְּבוּרָה וְהִבָּה,
בְּאֹוִיר הַכֹּחַל.

בְּחֵלִילִית פִּנְסָה לַקְּרֹאָתוֹ מְדַלְקָה
בְּאֶפֶס הַלֵּיל,
בְּהָרִים — מְדוּרָה קַטְנָה דוֹלְקָה
וְרוֹעָה יִחְלַל:

נִמְתָּחִים בְּאַרְצֵי שְׂבִילִים מְקָרִים
וְרוֹמְזִים לְטִיל,
צְבֻעֹנֵי וְנֹרִית וּפְרָג בְּהָרִים —
טַפֵּס בְּאֵיל!

הַנְּצוּ סְרָחֵי-אֲוֶדְרָכָת קַגְלִים
בְּשֵׁם סָבִיב,
בְּאִים אֵי מִשָּׁם רוּחֹת קְלִיָּים
צוֹחֲקִים: הָאָבִיב.
שִׁירַת יִרְגְּזֵי וְנִרְקֹן בְּאֹוִיר,
הַמִּיָּה מְסָבִיב
לְפֹרִיחָה, לְשִׁשׁוֹן, לְגִילָה וּלְשִׁיר:
בוֹאָה אָבִיב!

המורה פותח בקריאה — מוטעמת, קלה ועליזה. אחר הקריאה הוא אומר: שם השיר הוא „אביב“, אך אפשר לקראו בשם החגיגה בשדה ובגן, אין הכוונה לחגיגת ילדים ואף לא של מבוגרים.

- התלמידים ימצאו כי המדובר הוא בחגיגת עצים, פרחים, פרפרים וכו'.
 • — לכבוד מי החגיגה? — לכבוד אורח אהוב וחביב הלא הוא האביב.
 — נערוך רשימה של המשתתפים בשמחה:
 המשתתפים בשמחה כיצד קיבלו את אורחם החביב?

1. שדות —	צוחקים מזהיבים
2. עץ הדר —	שוחק, עוטה לובן פרחיו
3. פרפרים —	יצאו במחול
4. דבורה —	מזוממת
5. גחלילית —	מדליקה פנס באופל
6. רועה —	מתלל
7. ההרים —	כוסו בפרחי צבעוני, נודית ופרג
8. איזדרכת —	הנצו פרחיה והיא מפיצה בושם
9. רוחות קלילות —	צוחקות
10. ירגזי וירקון —	שרים.

כשאנו הילדים רואים אורח חביב מתקרב ובא, אנו מתקשטים, רוקדים, שמחים, מוחאים כף ומתרוצצים סביבו. נראה נא כיצד קיבלו המשתתפים בחגיגתנו את אורחם החביב. המורה ירשום לצד המשתתפים את תגובותיהם לבוא האביב.

— אמרנו כי הילדים מתקשטים לכבוד אורח יקר — הבה ונראה מה היה המראה של המשתתפים בחגיגה שלנו לפני בוא האביב ועם בואו.
 השדות — חומים ירוקים רוויים מים — עתה הם מזהיבים.
 עץ הדר — ירק עלים בלבד לו ועתה עטה (לבש) פרחים לבנים.
 הפרפרים, הדבורה, והגחלילית — כלל לא היו, ועתה הם רוקדים ושרים.

הרועה — ישב עצוב כדיר עם עזיו ועתה יצא למרחב ומחלל.
 ההרים — היה בוץ וסילוני מים ועתה נתכסו בפרחים.
 האיזדרכת — עמדה בשלכת, ועתה פרחיה סגולים ויפים.
 הרוחות — השתוללו, נשבו, הרסו ושברו, ועתה הם צוחקים.
 הצפרים — לא היו בארצנו — ועתה שבו והן שרות.
 כסיכום: ראינו כי יש בחגיגה יודע־שיר ונגן ויש המחוללים...
 רעשם נקרא בשירנו — בבית האחרון — בשם „המיה“. ינסו הילדים נלם לקרוא „המיה“ בהדגשת המ'. אפשר לעמוד על המלים המהקות את קולות הטבע

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג. מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים תמיאל, ירושלים תשל"ט

165

תכנית להוראת ענייני החג בבית הספר

(לזמזום, לצפצף ועוד); כן אפשר לעמוד על האנשה מבלי להזכיר את המושג בשמו. רוח צוחק? הארץ מחייכת? מדברים על הטבע הדומם והצומח כאילו היה חי ומדבר. יבאו הילדים דוגמאות נוספות: השמש מתחבאה, הרוח מדגדגת וכד'.

חלק זה כדאי לסכם בקריאה לפי תפקידים. את הפתיחה ושתי השורות האחרונות של הבית השביעי קוראת הכיתה במקלה. את המלה אביב שהיא האחרונה בבית הששי יכולה הכיתה ללחוץ.

— השיר הוא יפה. אפשר לציירו. — לאילו צבעים נזדקק כשנצייר בית שני, שלישי וכו'. ליד רשימת המשתתפים נוסיף את שמות הצבעים שבהם נצטרך להשתמש (לכשנסיים לרשום נראה לילדים כי זקוקים אנו לכל הצבעים ולהרבה גונים). נסכם ונרשום על הלוח:

האביב — רב גוני — נזדקק לשלל צבעים.

הקיץ — יבש וחם, השמש מכה, בכל שולט הצבע הצהוב-אדום.

שיעורי בית:

1. לצייר בית מבתי השיר;
2. להביא דוגמה להאנשה;
3. להביא דוגמה לחיקוי קולות הטבע;
4. לספר על השדות ועל עץ ההדר באביב בלשון הספר.

החיבור: אין הכוונה ל"יצירה ספרותית" שנוהגים לדרוש מן התלמידים בכיתות גבוהות. הכוונה לכתוב אחת לשבוע תרגיל-לשון שהוא תוצאה של הסתכלות והתרשמות. יש מורים נוהגים להכין עם תלמידיהם את "החיבור"; הם מציידים את התלמידים בשמות ופעלים שעתידיים להופיע בו. את המלים מגישים בתוך תרגילי לשון קצרים מסוגים שונים. מורים אלה יוכלו להיעזר ברשימת המלים המופיעה במילון.

החיבור הראשון "האביב בחצר בית-ספרנו", אפשר להכינו בקלות ע"י יציאה מחדר הכיתה לחצר ביה"ס. לכתחילה מתבקשים התלמידים להתכונן, ל"אטום" את אזניהם ולהסתכל: בשמים ובצבעם, בעננים ובצורתם, בעצים, בבתים; על המורה לעזור תשומת לב לעצמת חום השמש והרוח, אם ביה"ס סמוך לשדרה או שהוא מוקף עצים, יעצמו התלמידים עיניהם ויקשיבו לציוץ צפורים, למשב הרוח בענפים וכו' (אם ביה"ס סמוך לשוק והקולות הספלים לאביב רבים על קולות האביב, יש לוותר על האזנה).

בהיות התלמידים בחוץ אין הם מגיבים ואינם מספרים על רשמיהם, רק בשובם לחדר הכיתה הם מסכמים את הרשמים. המורה יבליט את רעננות הצבעים והעליות המובעת בהם (מסיבה טכנית בלבד צירפתי בתכנית את שם החיבור למדור הקריאה. מקומו במדור הלשון וההסתכלות).

לשון והסתכלות: מן ההסתכלות באה ההתרשמות וממנה נובעת הלשון. לפיכך רצוי מאד לספק חומר הסתכלותי לתלמידים. בשבוע הראשון, כשדנים אנו באביב, נביא לפני הילדים פרחים ובעלי חיים למען יראום וימששום, וכן עלינו להטיל עליהם חובות שיאלצום לצאת לשדה, למרחב ולהרגיש את האביב.

בשבוע השני, כשאנו דנים בסיפורי מצרים, אין מקום להסתכלות בלתי אמ-צעית. אולם רצוי להביא תמונות מאמנות מצרים העתיקה — תמונות המציגות דמויות ונופים. — הביקור במאפייה (או אפיית מצות בכיתה) חשיבותו רבה, להרגי-שת הקדושה והטהרה, ההקפדה והשמירה מפני חשש חמץ.

בשבוע השלישי מתכוונים אנו להפנות את תשומת לב הילד לביתו ולמתרחש בו.

ציור וזמרה:

הציורים ונושאיהם ניתנים לבחירה, ויכול המורה לקבוע באילו נושאים יבחר וכאילו אמצעים ישתמש. יש ללוות כל נושא המוצע ע"י המורה בהסברים ובהדגמות. גם נושא דמיוני יש לפתוח ולהדגים את יסודותיו. את הדוגמאות שאותן מביא המורה על הלוח או מתוך ספרי-אמנות — יש להסיר עם התחלת הציור. אולם יש להפרות את הדמיון טרם יצור. יש מורים האומרים לתלמידיהם: "ציירו כוסו של אליהו, כוס יפה, יפה מאוד, ככל שמעלה דמיונכם", ומסתפקים בכך ללא תוספת הסברה. התלמיד ניגש לעבודה מבלי ששמע וראה את האפשרויות בקשר לצורות, הצבעים והקישוטים של הכלי. יש איפוא להקדים לכל ציור הסבר מתאים. כך יש לנהוג בבואנו לצייר את האילוסטרציות לפרשת השיעבוד והגאולה. יש הגדרות אשר בהן מופיעות אילוסטרציות לסדר-המכות וכד' אין לחקות ציורים אלה ואין הכרח אף לצייר לפי נושאים מקובלים אלה. יש והילד מתרשם מעלילה צדדית ויש להעניק לו חופש הבעה לצייר כאוות נפשו. אין להקפיד על רציפות הנושא. אם ילד בחר לצייר את מכות מצרים יש לאפשר לו לצייר שתיים, שלוש או חמש מן המכות אשר בחר — ואשר ביצוען אינו מכביד עליו. בכיתות היסוד רצוי לספק לתלמיד נייר ציור גדול ככל האפשר וללמדו לנצל את השטח. למטרה זו אפשר לנצל מעטפות כפולות של מחברות ישנות וכן אפשר לצבוע עתונים ולהשתמש בהם.

לדאבוננו מעטות הן כיתות היסוד הזוכות למורה מקצועי לציור. והמתחנכים נוהגים להשתמש בשיעור זה ככלי שרת לכל מקצוע. הוא הראשון להחלפה, לדחיה ולהשמטה. ועל כך יש להצטער. כי יחס הויליול לציור מונע מאתנו את אחד האמצעים החשובים לחינוך לטעם טוב, להרמוניה ולשלימות בעיצוב דמותו של הילד. מושגים כמו: שקט, רוגע, שלו — והיפוכם: קולני, צורם, מפריע ומרגיז, יקבלו מובן עמוק יותר באמצעות מקצבי צורה וצבע.

כיתה פרועת משמעת תקדים להיכנס למסלול כשישקוד המורה על האמצעים האמנותיים המוזנחים בכיתתו. כל מורה, גם זה המכריז על עצמו כנטול גישה וכשרון לציור, יכול וצריך להתקדם ולקדם את תלמידיו במקצוע זה ככלל מקצוע

דעת-מכללת הרצוג

מתוך "מעיינות" ג. מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים חמיאל, ירושלים תשל"ט

אחר. המורה חייב להתייחס ברצינות להוראת הציור ולהתכונן לכל שיעור למען לא יגזול מן התלמידים את המגיע להם. עבודה סדירה בציור עוזרת גם בקישוט הכיתה, ודרך כיתה נאה מרחיב דעתם של התלמידים היושבים בו. הקישוט המוצע להלן הוא תוצאה אפשרית של עבודתו הסדירה של מורה הכיתה (ולא של מורה מקצועי).

קישוט הכיתה: "טוב מראה עינים"... את בשורת החג וקרבתו מבשרת הטבלה: "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום".
לאחר מכן משקפים קירות החדר את הגלמד והנרכש בקשר לנושא. בהדרגה לובש חדר הכיתה מראה חגיגי. חגיגת הסיום תתקיים בחדר שקישוטו הושלם והי-קישוט יוסיף לאווירה החגיגית. את הציורים מציירים התלמידים בכיתה ובבית. בעזרת המורה ובלעדיו.

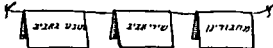
פנה א.

זכור את הודש האביב

עת האמיר הגיע

נעים נוא בארץ

קיר א — (פינה א)

במרכז הקיר נמצא ציור האביב. את רקע הציור יסמן המורה על גיר צבעוני: שמים, ארץ ושלד עץ. התלמידים יציירו במחברותיהם לפי בחירתם פרחי-אביב, עלים, מלבלבים, פרחים, זבובים, דבורים, ציפורים וחרקי אביב. התלמידים יגזרו את ציוריהם הצבועים. הציורים יפורזו על פני הרקע ויודבקו עליו. מספר תלמידים מוכשרים בעזרת המורה יטפלו בחלוקת השטח ופיזור הרמוני של החומר. אם "יבול" הציורים אינו מספיק אפשר להתיר שימוש בתמונות בעלי-חיים הגזורים מעתונים.

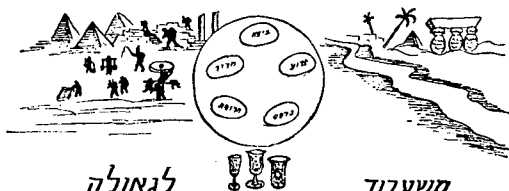
בתחתיתו סדורים חיבורי התלמידים על „האביב בחצר בית ספרנו” וכן רשימתיות על פרח מפרחי העונה או ציפור, פרפר וכד' המופיעים באביב. וכן מועתק בכתב-יד בהיר דיקלום האביב והברכה למראה אילנות נאים ושירי אביב. כל החומר יהווה מין עתון-קיר.

אגרטה פרחים משווה לכיתה בכל ימות השנה רעננות ויופי. יש להקפיד על כך שיימצאו פרחים וצמחים בכיתה. אולם בשבוע האביב יש להרבות בקישוט הכיתה בפרחים ובירק. עלים נאים מפרחי השדה או הגינה — בתוך נורת-חשמל משומשת ומותקנת לכך — מחיים כל פינה. ואין לך מורה שלא יוכל להתקין בעזרת תלמידיו אגרטלים אחדים מסוג זה.

יש בתי ספר היכולים להרשות לעצמם מבחינה כספית לקנות פוחלץ של ציפור מציפורי העונה. ואז יתקינו התלמידים „אצטבא מרחפת” (לוח קרטון או דיקס התלויים על חוטי משיכה וקשורים בשני מסמרים התקועים בקיר) ועליה יעמידו את הציפור.

פנה ב'

נכור את היום הזה אשר יצאתם ממזרים מבית עבדים

לגאולה

משעבוד

קיר ב — (פינה ב)

בעזרת רצועות נייר צבעוני יסמן המורה רקע של נוף מצרים. מצד אחד — הנלוס; המורה יגזור סרט נייר כחול המתפתל כנהר. משני עברי הנייר ידביק המורה נייר ירוק הגזור עד מחציתו. נייר זה יסמן את הסוף שעל חופי הנילוס.

מצד שני — פיראמידות. המורה יניח רצועות נייר בצורת פיראמידה או מבנים מצריים עתיקים אחרים. אם המורה יודע את הטכניקה של קיפולי נייר שחור וגזירתו יוכל להכין סילוואטה של עבדות.

במרכז הפינה — הקערה, זו מצוירת או מודבקת. אפשר להיעזר בציורים שבהגדה.

את ציורי הילדים במשך שבוע זה מחלקים לשתי קבוצות: ציורי שיעבוד וציורי גאולה. את ציורי הילדים משחילים על חוט משני צדי הקערה. את ציורי "כוסו של אליהו" אפשר גם כן לצרף.

קיר ג — (פינה ג)

פינה זו מתכוונת להשוות בצורה ציורית את יציאת מצרים — הגאולה בעבר הרחוק — לגאולה שנגאלנו אנו בשחררנו את מדינתנו ובקבלנו עצמאות אחרי דורות של שיעבוד. תלמידים רואים את הגאולה, הנסים והנפלאות שאירעו במצרים — כהתרחשויות שאירעו בעבר, התרחשויות שאינן עלולות לתזור בצורה איזו שהיא. מתפקידנו להבהיר ולהסביר, כי "גדול יום יורעאל" וכי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"...

יד ההשגחה מנחה את ישראל מיום צאתנו ממצרים ועד היום הזה. נצחוננו את שבעת עמי ערב נס הוא ופלא. נצחון זה חורג מתחום הצבאיות המצויה וה"טבעית". לולי ה' שנלחם לנו לא היינו מגיעים עד הלום. והוא שינחנו בעתיד לגאולה השלימה.

בפינה זו כבפינות האחרות יכול המורה להיעזר בתמונות גזרות מחוברות ומעטונים. תמונות המראות את "מיבצע מרבד הקסמים" ספינות עולים וכד'. את התמונות הגזרות אפשר לצבוע ולהתאים לפינה.

נ. מלכיאל

זמרה: על הזמרה, שהיא אחת הדרכים המעולות והפשוטות ליצירת אווירה בכיתה, אין המורים בכיתות היסוד יכולים לוותר. המורה "זקוק" לשירת התלמידים בחגיגות, במסיבות, בטיולים ובטקסים למיניהם. לכל נושא מן הנושאים הלימודיים משתדל המורה למצוא שיר. למנגינה, להיקף צליליה ולקיצבה, אין המורה שת לבו. לפיכך מושרות בפי ילדינו, לעתים כבר בגן-הילדים, נעימות מסובכות בשיבושים רבים. ובהיפגש כיתות שונות המתכוננות לשיר שיר אחד מתקבלת שירה הצורמת את האוון.

רשימת השירים כוללת שירים שיש ללמדם בשל הצורך הדתי בהוראתם. עם פתיחת הנושא רצוי שהמורה יכריז בכיתה על איסוף שירים: שירי אביב ופסח הידועים כבר לתלמידים מן השנים הקודמות. את שיעורי המורה יפתח בחזרה על השירים הידועים, יתקן מה ששובש במשך השנה, במלים ובמנגינה.

את הנושא שלנו יש ללוות בשירה מדי יום ביומו. מיד לאחר לימוד הדינים, יש לשיר משירי החג. וזאת משני טעמים: א. חלק מן השירים הוא כאמור, קשה ויש להרבות בחזרה למען יימנעו שיבושים; ב. השירה בציבור מלכדת ומרכזת את מרבית התלמידים מסביב לנושא.

יש ליצור אווירה נעימה וחמה שתאפשר את הופעתם של בני העדות השונות בנעימותיהם המקוריות. ישתדל המורה ללמוד מפי תלמיד נעימת גלות רחוקה, ילמדה כל התלמידים ויתקרבו הלבבות ויתמזגו הסגנונות.

מסיבות סיכום:

כיתות רבות נוהגות להקדיש את השיעור האחרון בערב שבת למסיבת "עונג שבת". ואמנם נאה נוהג זה וכדאי לטפחו. ביום ששי שהוא האחרון בימות השבוע, בשיעור האחרון, מתכנסים התלמידים לחדר כיתתם המקושט והמסודר בצורה חגיגית. (צורת ישיבה שאינה נהוגה בכל ימות השבוע: הספסלים מסודרים בצורת T, בחצי גורן עגולה וכד'). מתכנסים, שומעים על פרשת-השבוע, שרים, מדקלמים, ורקדים וכד'. כינוס זה צריך לשמש סיכום לחומר הנלמד במשך השבוע. סיכום באווירה חברתית, נעימה, אסתטית ומשעשעת, שתשמש חווית פרידה נאה מן השבוע החולף. אין להפוך "חגיגה" זו לטיפוס החגיגות אשר ההכנות אליהן גוזלות מזמנם ומשלוותם של המורה ותלמידי הכיתה כאחת. ההכנות הן צנועות ואינן מע" סיקות את כל תלמידי הכיתה. רצוי להדריך וללמד את התלמידים החל מכיתה ג' כיצד להתכונן באופן עצמאי לכינוס זה. אפשר לחלק את הביתה לקבוצות בנות ארבעה, חמישה תלמידים, אשר מתפקידם יהיה להכין ולנהל בתורנות את מסיבת "עונג השבת". תוכן המסיבה תוא, כאמור, סיכום חומר הלימודים שהכיתה למדה במשך השבוע: בייום פרק מפרקי התורה, או אגדה מאגדותיה; דיקלום יחיד או קבוצתי ממה שנלמד בשיעור עברית, או ממה שנמצא ע"י תלמיד בעתון ילדים וכד'. שירה מלווה את המסיבה, חידות ובדיחות הן חומר משעשע לכינוס. המורה יוכל להציע את שרותו בביצוע התכנית. הוא יקרא באוני התלמידים סיפור קצר ומרתק או יקרא סיפור בהמשכים. רבות הן האפשרויות לגוף, בראשית השבוע על

המורה להיפגש עם תלמידי הקבוצה האחראית למסיבת השבוע ולעזור להם בתיכנון התכנית. אֵת המסיבה אפשר לסיים בחלוקת ממתקים, תפוזים וכד', וכן אפשר להגיש לתלמידי הכיתה מתנת-מזכרת מן הקבוצה העורכת את המסיבה. ציור או תמונה שהכיתה כולה מקבלת, או מתן מזכרת אישית לכל תלמיד בצורת סימניה, תווית וכד'; התלמיד זקוק לסימניות רבות בסידורו, בחומשו ובמקראה שלו. לפיכך אפשר להתקין סימניות מצויירות אחדות, פנקסים זעירים, תוויות וכד'. הדבר תלוי ביזמתם הברוכה של מורה הכיתה ותלמידיו. במסיבת הסיכום לשבוע האביב, למשל, אפשר להגיש כמתנה, סימניה להגדה בצורת פרח אשר בגבעול ייכתב "שמור את חודש האביב"...

בית-ספר אשר בו כיתות מקבילות, מן הראוי שתלמידי המקבילות יופיעו אלה בפני אלה, אולם גם בבתי ספר אשר אין בהם כיתה מקבילה רצוי להזמין מדי פעם כיתה גבוהה או נמוכה כאורחים למסיבת סיכום.

מחברת החגים: בימים כתיקונם נהגו מחנכים לתת "מחברת חגים" לתלמידיהם בערב ראש השנה. לתוכה העתיקו הילדים את דיני החג, פסוקים מן התורה המצויים עליה, מנהגי החג, קטעי תפילה, שירי החג, דברי ספרות וחיבור נאה מחיבורי התלמידים הקשור לנושא החג. למחברת זו הותקן כרגיל שער נאה המבטא את חגי ישראל, ציור גלגל חדשי השנה ובו ציורי המזלות או סמלי החג וכד'. הרבה מרץ ואהבה הושקעו במחברת חגים זו. ואמנם נאה היתה מיתר המחברות ואהובה מהן. עם סיום שנת הלימודים היתה בידי התלמיד מחברת-חוברת של חגי ישראל, תאריכיהם, המצוות הקשורות בהם, מהווי החג וכר'. המחברת ליוותה את התלמיד בעברו על פני שנת הלימודים, ריכוזה, סיכמה ושימחה את הילד והוריו.

בשנים האחרונות בגבור המחסור בנייר, נצטמצם מספר המחברות עד למינימום ההכרחי של שלוש ארבע מחברות. מחברת החגים העבה, החגיגית והנאה היתה "קרבן" ראשון ל"צנע" בילקוטו של התלמיד, ועל כך יש להצטער. כי מחברת מעין זו מרכזת את החומר ועוזרת בזכירתו. אנו משתדלים לנצל את כל הדרכים המבטיחות את זכירת חומר הלימודים; אנו משמיעים, מדובבים, מכתיבים ובעזרת המחברת, אף מצויירים וצובעים — והכל לוותר על אמצעי מן האמצעים.

אלבום החגים: מורים אלה חזרו על פתחיהם של בתי-דפוס וכריכיות, ורכשו שאריות נייר בעלי אורך ורוחב המאפשרים התקנת אלבום קטן. לרוב היו אלה רצועות, ומשנחתכו הרצועות היו בידי המורה דפים קטנים. התלמידים טרחו אף הם ונתבקשו להביא מעטפות של מחברות ישנות. המעטפות נגזרו והותאמו לדפים שברשות המורה. בעזרת מנקב וסרט היו הדפים לאלבום. בכל חג נוספו דפים כתובים ומצויירים. המעטפות קרשטו ושוב היתה בידי התלמיד "מחברת חגים".

רצוי מאד להכניס מחברת מעין זו לכל כיתה מכיתות היסוד. השער לנושא פסח יכול להיות קצרת-הסדר. על רקע של פרחי-אביב או עיטור לפסוק מפסוקי התורה המתאימים כגון: "שמור את חודש האביב". לתוך המחברת אפשר להעתיק פסוקים מתאימים מן התורה. רשימת דינים הנלמדים וכן דיקלומים, שירים ופתי גמים הנלמדים בכיתה. אף קטעים מן ההגדה ימצאו את מקומם במחרת זו. קטעים כתובים ומצויירים. את האילוסטרציות של משה בתיבה, עבודת פרך, משה לפני פרעה, המכות, יציאת מצרים וכד' אפשר לשלב בקטעי כתובים המועתקים מן התורה והאגדה.

המטיב לצייר ירכה בציורים ויצבעם; המחשב את מלאכת העיטור ויכול להתק מסר לכך. תינתן לתלמיד יד חפשית. גם החיבורים שנכתבו בקשר לנושא יועתקו למחברת כשהם מתוקנים.

בכיתה ג' תיעשה מרבית עבודת החוברת בכיתה ואילו בכיתות ד' וה' תיעשה העבודה בחלקה הגדול בבית. בכיתות מתקדמות, אשר מלאכת הכתיבה אינה גורם מפריע מבחינה טכנית, אפשר לנהל את החוברת בצורת יומן-הנכתב ע"י התלמיד עם ערב היום. ביומן הוא כותב, בקצרה, על הנעשה בכיתה לקראת הפסח. הוא מעתיק דין ושיר ומסכם במלים ספורות את השיחה שהנהגה בכיתה. גם על ביקור בבי"ח למצות שנערך יספר התלמיד ביומנו. המורה מכין את תלמידיו לכך. המורה מסכם עם תלמידיו את החומר ומציע לכתוב את הסיכום בבית. לאחר מכן כיום הראשון והשני; העבודה נעשית בצוותא בכיתה, בצורה אחידה. ביום השלישי— יצמצם המורה את הדרכתו. יש לעודד את הכנת החוברת בבית, במשותף. ישבו שניים שלושה תלמידים יחדיו ישוחחו ביניהם ויחליטו מה "כדאי" לרשום היום ביומן. לאחר שמרבית התלמידים הבינו את העבודה וממלאים אותה בהצלחה, יש להציע לתלמידים לחלק את סיכום היום לשניים: ההכנות לחג בכיתה וההכנות בבית. הכוונה — שיתבונן הילד וימצא את אחידות המעשים של ההורים והמורים בקיום מצות ההכנות לחג. יאציל ביה"ס מרוחו על הבית והבית על ביה"ס. לדוגמה: ביום סידור יכתוב הילד ביומנו: "היום סידרנו בביתנו. אבא העירני מוקדם. רק ירדתי ממשכבי מיד פרקו את מטתי והוציאו אותה למרפסת. גם אני עזרתי להורי להוציא חפצים ורהיטים מן החדר. עבדנו בזריזות, כי הסייד הבטיח לבוא בהשכמה ובאמת הקדים מאוד. סולמו נמצא כבר בהצרנו מיום אתמול. כששבתי מביה"ס עמדו עדיין כל החפצים במרפסת. אך הסייד כבר לא היה. אמי ואתותי, שתיהן מטפחות לראשיהן. ניקו את החדר מכתמי הסייד. הן עבדו שעות רבות ורק לפנות ערב עם שוב אבא מן העבודה התחלנו להתזיר את הרהיטים לחדר. אמא היתה עייפה מאד, אך היא נהנתה מן הנקיין והאור בחדר המיוכן לחג".

אם התלמיד קיבל בגד חדש לכבוד החג — אף זה מאורע שיש לציין. רצוי שהמורה יקח את היוםנים ביום ששי, יקרא בהם ויציין את המעניין והיפה שמצא ביומן. כעיקר בחלק שאינו חובה. (העתקת הדין, הדיקלום והפסוק הם בחזקת

שיעורי-בית שבחובה). ביקורת-יומנים רצינית מצד המורה תעודד את התלמיד להוסיף ולהתבונן בעיון בטביכתו ולספר למורה המתעניין והנהנה לקרוא.

שיעורי בית לחופש פסח

ברכה ליומן זה כגורם מחנך לשיעורי בית בחופש. בדרך כלל נוהגים המורים להנחית על ראש תלמידיהם רשימה ארוכה של שיעורי-בית לחופש פסח. שהרי תלמידי כיתות היסוד צעירים הם מלעזור בהתמדה בעבודות הבית, וכדי למנעם מהפרעות בבית וברחוב מרגיש המורה את עצמו חייב לתת לתלמידיו שיעורי בית: משלשה עד ארבעה נושאים לחיבורים, העתקת סיפור למחברת, תשובות לשאלות בתורה, מערכת הרגילי חשבון, ועוד כהנה וכהנה.

לא כאן המקום לפרט ולנתח את ערכה ויעילותה של הכנת שיעורים ממין זה. ברם, אם נצליח להעביר את נושא הפסח תוך אוירה נעימה ויפה, מובטח לו למורה שתלמידיו ימשיכו לכתוב בשמחה את יומנם גם בחופש. אפשר להציע להם לרשום דינים נוספים שלמדו מפי הוריהם ושכניהם וכן למצוא דיקלומים וחדיות לחג מעתון הילדים; לתאר את ליל הסדר, ביקורי קרובים, משחקים בחג, טיולים וכו'.

ערך רב לקריאת היומן ע"י המורה ולהערותיו ליומן אחרי החג. המורה צריך להתאמץ ולקרוא במשך שבועות אחדים את יומני כל התלמידים. ביום ששי אחד, במסיבה חגיגית או אולי ביום-שדה, יחזיר המורה את היומנים וישוחח על תוכנם וצורתם. יספר באזני כל, על המצאות טכניות של תלמידים בעריכת היומן למשל: יוסי טייל בגן החיות ומצא נוצה יפה וצירפה לרשימתו על הביקור וכד'.

אם ביקורת היומנים נעשתה כהלכה והתלמיד בא על סיפוקו והוא מרגיש שהמורה יודע על חוויותיו — יוכל המחנך להפיק מכך תועלת רבה לחופש הגדול.

יומן הכיתה

כדוגמת חוברת החגים הכוללת את כל חגי השנה או יומן הפסח המוקדש להג אחד בלבד — אפשר להכין גם יומן-הכיתה. במחברת-אלבום נאה יירשם בתורנות או בהתנדבות ע"י התלמידים יום על הנושא: הפסח קרב ובא — או כיצד מתכוננת כיתתנו לקראת הפסח.

בכל יום ירשום תלמיד אחר נוסף על רשימותיו ביומנו שלו רשימות לספר זכרונות הכיתה, וכמובן גם כאן כר נרחב להמצאות התלמידים בציור, הדבקה ועיטור. יש לקבוע ליומן פינה קבועה — אצטבא קטנה שעליה יהיה היומן שרוי במשך שעות היום, למען יוכלו התלמידים לעיין, לקרוא ולהסתכל בו כרצונם. התורמים מפרי עטם או צבעיהם ליומן — יכולים לחתום את שמם ויכולים שלא לחתום, הדבר תלוי באווירה השוררת בכיתה. מתוך יומן הכיתה אפשר לקרוא קטעים במסיבת יום הששי ובודאי ישמש את הכיתה גם במסיבות אחרות.

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג, מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים חמיאל, ירושלים תשכ"ט

ה. מ ל כ י א ל

174

נסיתי להציע לפני המורים בכיתה הבינוניות תכנית לימים שבין פורים לפסח. תכנית המבוססת על עבודה במסגרת שיעורים רגילה. חלקי התכנית בהצטרפם מתכוונים להעמיק בלב הילד את תחושת החג הקרב ובא. בימים של ביצוע התכנית תימצא הכיתה במתח לימודי שרישומו יישמר בלבנות התלמידים.

האידיאה המרכזית, העוברת כחוט השני בתורה כולה, היא האידיאה של חרות שלימה לכל. אידיאל זה מתגשם בחיי יום יום על-ידי קיום המצוות. עלינו להזכיר את פרשת יציאת מצרים יום-יום, ערב ובוקר, אולם ליל הסדר כולו קודש לפרשה זו, שעיצבה את דמותו של עמנו בכל הדורות.